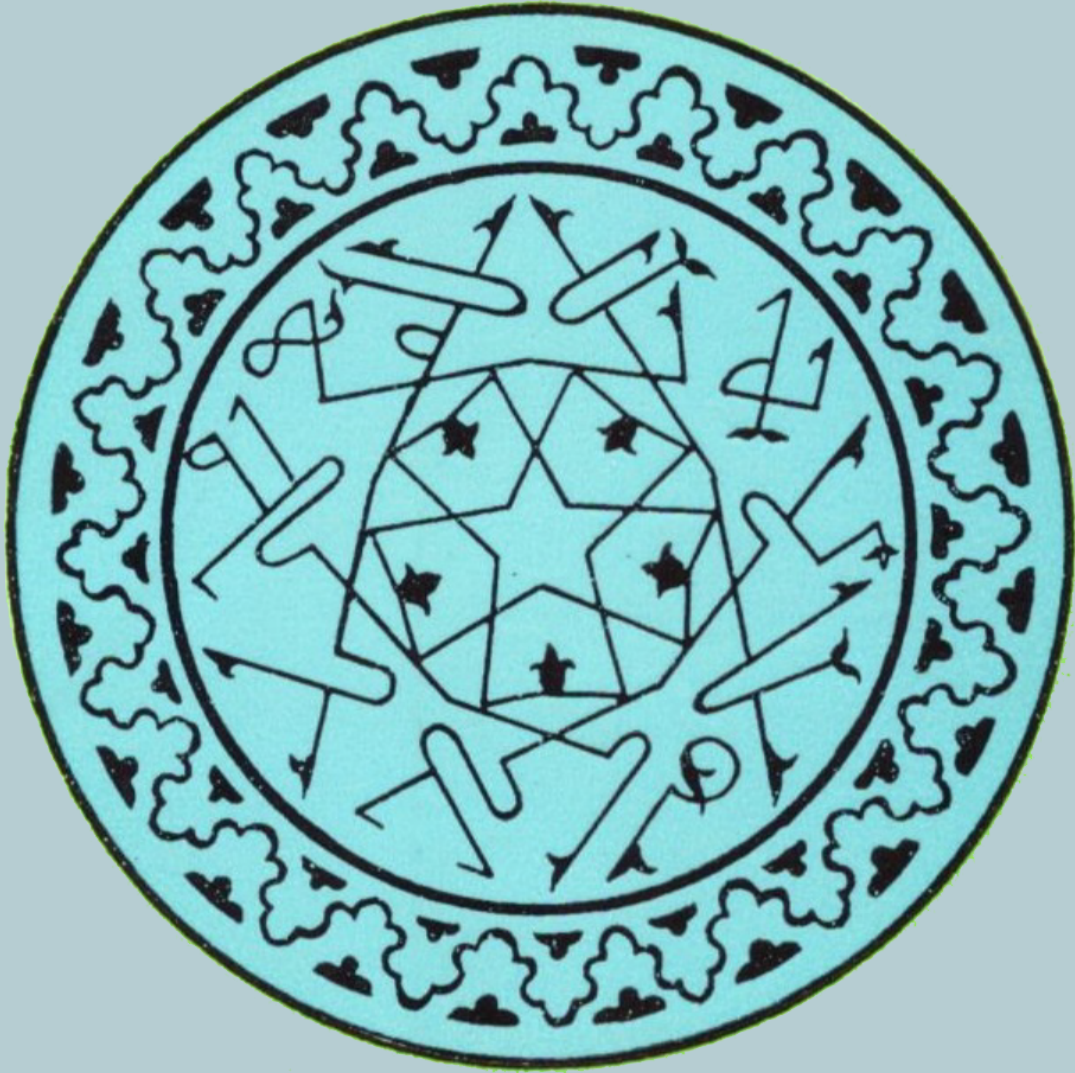

SELÇUK
ÜNİVERSİTESİ

SELÇUKLU TARİHİ VE TARİHÇİLİĞİNİN TEMEL MESELELERİ

SELÇUKLU TARİHİ VE TARİHÇİLİĞİNİN TEMEL MESELELERİ

EDİTÖRLER:

**PROF. DR. MEHMET ALİ HACIGÖKMEN
PROF. DR. MUHARREM KESİK
PROF. DR. OSMAN KUNDURACI
DR. ÖĞR. ÜYESİ SEFER SOLMAZ
DR. ÖĞR. ÜYESİ ZEHRA ODABAŞI**

SELÇUKLU TARİHİ VE TARİHÇİLİĞİNİN TEMEL MESELELERİ

Tüm hakları saklıdır.

Copyright sahibinin izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının, elektronik, mekanik ya da fotokopi ile basımı, yayımı, çoğaltılması ve dağıtımı yapılamaz.

Sayfa Tasarımı
SELMA DÜLGEROĞLU
MÜCAHİT PALA

Kapak Tasarımı
Mücahit PALA

Basım Tarihi:
25.12.2019

ISBN: 978-605-83531-8-3

- Kitapta Yer alan metinler, fotoğraf, resim, şekil ve çizimler, alıntı ile kaynakça sorumlulukları yazarlarına aittir.

SELÇUKLU TARİHİ VE TARİHÇİLİĞİNİN TEMEL MESELELERİ

Toplam 800 sayfa

TAKDİM

Türkiye’de, XIX. yüzyılın sonunda başlayan modern metotlarla Türk tarihini bir bütün halinde ele almak düşüncesiyle başlayan çalışmalar, cumhuriyet döneminde hızlanarak devam etmiştir. Cumhuriyet döneminde Prof. Dr. Fuad Köprülü ile başlayan Selçuklu Tarihçiliği çalışmaları Prof. Dr. Zeki Veli Togan, Prof. Dr. M. H. Yinanç ile devam etmiştir. Bu çalışmalar bir bütün olarak Osman Turan, Prof. Dr. M. Altay Köymen, Prof. Dr. İbrahim Kafesoğlu ile bir seviyeye gelir. Bu büyük alimlerin çalışmaları ile artık bir bütünün parçaları birleşmiş olsa da günümüze kadar birçok çalışmalar, aradaki boşlukları doldurmuştur denebilir.

Ancak bugün Selçuklu Tarihçiliği daha düzenli ve disiplinli bir hale gelmelidir. İşte yaptığımız bu sempozyum Selçuklu tarihçiliğinin problemlerini ortaya koyarak, bir başlangıç yapmaktadır. Bundan sonra Selçuklu Tarihçiliğinin problemlerini periyodik olarak her yıl ele almak istiyoruz. Böylece her konu, ayrı ayrı spesifik olarak bir sempozyum konusu yapılarak problemleri ve çözümleri tartışılmış olacaktır.

Prof. Dr. Mehmet Ali HACIGÖKMEN

S.Ü. Selçuklu Araştırmaları Merkezi Müdürü

İÇİNDEKİLER

Türkiye Selçukluları Devri Türk Şehri'nin İç-Asya/ Türkistan Kökenleri Üzerine Düşünceler - Tuncer BAYKARA	1
Büyük Selçuklular'da Taşra Teşkilâtı Abdülkerim ÖZAYDIN	10
Büyük Selçuklu Sultanlarının Saltanat Dönemlerinde (1040-1157) Karşılaştıkları ve Tamamen Çözemedikleri Ağır İç Meseleler Salim KOCA	41
Büyük Selçuklular ve Haçlılar Tuncer BAYKARA	53
Büyük Selçukluların Oluşturduğu Siyasal Yapıların İbn Haldun'un Görüş ve Tespitlerine Göre Yeniden Tanımlanması ve Dönemlendirilmesi (Selçuklu Tarihini Kavramsallaştırma Sorunu ve Bir Öneri) Said POLAT	65
Büyük Selçuklu Sultanlarının Toplumsal Huzuru Sağlamadaki Rollerini Nurullah YAZAR	81
Selçuklular Tarihi Alanında Yapılan Tezlerde Yaşanan Kalite ve Özgünlük Sorunu Muharrem KESİK	101
Türkiye'de Selçuklu Tarihi Araştırmaları Cihan PİYADEOĞLU	111
Selçuklu Tarih Yazımında Metodoloji ve Terminoloji Problematik Üzerine Bir Değerlendirme Selim KAYA	135
Millî Eğitim Müfredatlarında ve Tarih Ders Kitaplarında Selçuklu Tarihi Öğretimi ve Karşılaşılan Problemler Mehmet Ali KAPAR	149
Kavramsal Çerçeveden Selçuklu-Abbasi Halifeliği İlişkilerine Farklı Bir Bakış Gülay Ögün BEZER	173
Sultan Sancar ve Gurlular Ergin AYAN	179
Büyük Selçuklularda Kumaç Ailesi Ergin AYAN	195
Gazi Süleyman Şah ve Türkiye Selçuklu Devleti'nin Kuruluşu Mustafa KESKİN	213
Selçuklu Hükümet Mekanizmasında Pervane ve Pervanelik Görevinin Kökenine Dair Mehmet Ali HACIGÖKMEN	231

Anadolu'da İslam veya İslamlaşma Konulu Çalışmaların Dünü Bugünü: Genel Yaklaşım, Kavramlar ve Tartışmalar Resul AY	243
İran İslâm Cumhuriyeti Eğitim Müfredatında Selçuklu Tarihi ve İran'daki Selçuklu Eserlerinin Durumu Tülay METİN	255
Ermeni ve Süryani Kaynaklarına Göre Türk/Selçuklu Algısı Zeynep Hilal SEKMAN	269
Türkiye (Anadolu) Selçukluları Tarihinkaynaklarından Memlük Tarih Eserlerinde Memlük- Türkiye Selçuklu İlişkileri Fatih Yahya AYZ	281
XIX. Yüzyıldan Günümüze Trabzon İmparatorluğu Tarih Yazıcılığı ve Sorunları Murat KEÇİŞ	307
Ermeni ve Süryani Kaynaklarına Göre Türk/Selçuklu Algısı Zeynep Hilal SEKMAN	269
Kösedağ Savaşı: Askerî Hezimet Mi, Diplomatik Zafer Mi? Mustafa UYAR	313
Kürtçü Araştırmacıların Selçuklu Tarihine Yaklaşım Sorunları Tülay METİN	325
Selçuklu Tarihçiliğinin Problemleri Bağlamında Selçuklu-Türkmen İlişkilerine Teorik Bir Bakış Mevlüt GÜNLER	347
Akşehir Ulu Camii'de Tuğla Malzeme Kullanımı Üzerine Bir Değerlendirme Mehmet KUTLU	363
Selçuklulardan Bahseden Ermeni Kaynakları Üzerine Bir Değerlendirme İbrahim TELLİOĞLU	387
Selçuklular Dönemi Tarihi Araştırmalarında, Arşiv ve Kaynak Meselesi Kullanımına Dair Yeni Bazı Tespitler Rıfat GÜNALAN	399
Selçuklu Tarihi Kaynaklarının Tercümesi Meselesi (Farsça Kaynaklar) Erkan GÖKSU	423
Selçuklu Tarihyazımında Arapça Kaynakların Kullanımı ve Bazı Problemler Murat ÖZTÜRK	431
Berlin Pergamon Müzesinde Sergilenen Anadolu'dan Götürülmüş Figürlü Bir Ahşap Kapı Necla DURSUN	439
Türkiye'de Selçuklu Meskûkâtının Meseleleri Hakkında Bazı Tespitler Sadi S. KUCUR	465
Selçuklu Temreninin Metalürjik ve Morfolojik Özellikleri Üzerine Yeni Bulgular Alptekin YAVAŞ	471

XIII. Yüzyılda Türkiye Selçuklularında Sufiler İle Ümera Arasındaki İlişkilerin Açıklanmasında Menâkıbnâmelerin Kaynak Olarak Kullanımı Rauf Kahraman ÜRKMEZ	491
Selçuklu Sosyal Tarih Araştırmalarında Tabakât Kitaplarının Yeri ve Önemi; İbnü's-Şa'âr Örneği Hüseyin KARAÇAM	507
Anadolu'da Selçuklu Dönemi Şahıs Adlarının İmla Problemi Cevdet YAKUPOĞLU	521
Selçuklu Dönemi Tarih Kaynaklarında Geçen Coğrafi Bilgiler ve Veriler Konusunda Farklı Bir Yaklaşım Mehmet Akif CEYLAN	549
Tarihî Coğrafya'nın Selçuklu Tarihi Araştırmalarındaki Yeri ve Önemi Adnan ESKİKURT	577
Büyük Selçuklu Döneminde Kullanılan Çalgıların Tespit Edilme Sorunu -Tarih-Müzikoloji-Seramik Sanatı Üçgeninden Bir Yaklaşım- Feyzan Göher VURAL	597
Selçuklu Dönemindeki Türk Kıyafetleriyle Kazak Milli Kıyafetlerinin Benzerlikleri Babjanova ANAR	615
الملابس السلجوقية في العراق والأناضول (دراسة مقارنة) ريم عبدالمنعم عبد الصمد باظه.....	623
Tarihî Yollar ve Göller Bölgesi Ramazan TOPRAKLI	645
Arapça Kaynaklarda Selçuklu Dönemi Tercüme Metinlerine Dair Gözlemler (İbn Kesîr El-Bidâye Ve'n-Nihâye- Büyük İslâm Tarihi Örneği) Halil İbrahim GÖKBÖRÜ	681
Utbi, Beyhakî ve Gerdîzî'nin Eserlerinin Gazneli ve Selçuklu Tarihçiliği Açısından Değerlendirilmesi Mustafa AKKUŞ- İzzetullah ZEKİ	697
اهمیت دوره ی سلجوقیان در سر زمین ایران و تاثیر هنر سلجوقیان بر فرهنگ ایران و قزاقستان Nurzya ATEYİNEKOVA	713
Timur Dönemi Tarihçilerinin Tarafsızlık Sorunu İzzetullah ZEKİ - Mustafa AKKUŞ	725
Şiî-Sünnî Ekseninde Selçukluların Hicaz Politikası Ahmet OCAK	741
Orta Asya Türklerinin "İslam Rönesansı"Ne Katkıları Shamsiddin KAMOLLİDDİN	759
Nizarî İsmâîlîlerin Tarih Literatüründe Adlandırma Problemi Üzerine Bazı Değerlendirmeler Ayşe Atıcı ARAYANCAN	777

Selçuklu Türkiyesi'ne Ait Arşiv Belgeleri Hakkında Bazı Tespitler

Sadi S. KUCUR785

AKŞEHİR ULU CAMİİ'DE TUĞLA MALZEME KULLANIMI ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

MEHMET KUTLU*

Özet

Tuğla, Türklerin Anadolu'nun fethinden önce de çok iyi bildikleri ve ustalıklı kullandıkları bir yapı malzemesidir. Fetih sonrası Anadolu'da zengin taş kaynaklarının kolayca ulaşılabilir olması nedeniyle Selçuklu dönemi Türk mimarisinde malzeme kullanımı ve tekniklerinde çeşitlilik dikkat çekmektedir. Akşehir Ulu Camii de 13. Yüzyılın başlarında inşa edilen bir Anadolu Selçuklu yapısı olarak özellikle tuğla malzeme kullanımı açısından ilginç özellikler arz etmektedir. Öncelikle yapının giriş kapısının her iki yanında görülen taş tuğla almaşık duvar örgüsü dönemin mimari özellikleri açısından ender bir özelliktir.

Bununla birlikte yapının ibadet mekânında (harim) taşıyıcı unsur olarak tuğla malzemeden yapılmış ayaklar ile devşirme mermer sütunların kullanılması da dikkat çekici özelliklerden bir diğeri olarak görülmektedir. Gerek örtü sistemindeki farklılıklar gerekse taşıyıcı unsurlardaki malzeme farklılıkları Akşehir Ulu Camiinin birden fazla yapım evresinden geçtikten sonra bugünkü plan özelliklerine kavuştuğu fikrini vermektedir. Bununla birlikte tuğla ayaklar birbirinden farklı özellikler göstermektedir. Daire kesitli olanların yanı sıra altıgen ve kare kesitli tuğla ayakların da varlığı oldukça ender özelliklerdendir.

Bu çalışma Akşehir Ulu Camii'de görülen söz konusu tuğla malzeme kullanıma yönelik uygulamaların incelenmesini ve Anadolu Selçuklu Mimarisinde ender görülen bu özelliklerin değerlendirilmesi ve yorumlanmasını amaçlamaktadır. Yapının giriş bölümünde görülen tuğla taş almaşıklığını Erken Osmanlı dönemine veya Bizans mimari geleneğine bağlayabilecek öngörülerde bulunmak mümkünken özellikle taşıyıcı olarak çokgen ve daire kesitli tuğla ayakların kullanımının ise köklerini Büyük Selçuklu dönemi ve öncesi Orta Asya ve İran mimari geleneklerinde bulmak mümkündür. Ancak bahsedilen tuğla ayakların 1960-1961 yıllarında yürütülen yanlış ve yanıltıcı restorasyon çalışmasının sonucu olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Anadolu Selçuklu Mimarisi, Akşehir Ulu Cami, Tuğla, Tuğla Malzeme Kullanımı

* Pamukkale Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü, Denizli/TÜRKİYE.
mehmetkutlu@pau.edu.tr.

AN ASSESSMENT ON THE USE OF BRICK MATERIAL AT THE GREAT MOSQUE OF AKŞEHİR

Abstract

Brick as a construction material had been competently used by Turks in their architecture from the earlier periods. However, with the conquest of Anatolia, new construction materials and techniques were introduced or applied in Anatolian Turkish Architecture. The Great Mosque of Akşehir as one of the extra ordinary Anatolian Seljuk building, in terms of the use of brick construction material, was built at the beginning of the 13th century.

First of all, the Great Mosque of Akşehir has the alternating brick and stone wall technique on the both sides of the main entrance. Secondly, the mosque has brick and re-used marble columns at the prayer hall. Besides, it has a dome over the mihrab and minbar part of the mosque but the side naives have flat wooden roofs. The differences in the superstructure and the materials of the columns indicate that the mosque experienced several building stages in time. Another distinctive feature of the mosque is difference in the shapes of the brick columns such as circular, hexagonal and square examples are evident.

This article examines the use of brick material at The Great Mosque of Akşehir as well as evaluates and interprets the distinctive features of the mosque in Anatolian Seljuk Architecture. While it is possible to connect application of brick and stone alternating masonry with the early Ottoman or Byzantine architecture, on the other hand, specifically use of circular or hexagonal brick columns originates from the architectural tradition of Central Asia and Iran. Nevertheless these brick columns are not original and appered as a result of the restoration project that was conducted in 1960-1961.

Keywords: Seljuk Architecture, Great Mosque of Akshehir, Brick Use, Construction Materials

Akşehir, Orta Anadolu'da yer alan Konya iline bağlı en önemli ilçe merkezlerinden biridir. Orta Anadolu'nun Batı Anadolu'ya açılmasını sağlayan stratejik açıdan önemli bir yol güzergâhı üzerinde yer alması nedeniyle tarih boyunca önemli merkezlerden biri olma vasfına sahip olmuştur. Konya'nın yaklaşık 130 km kuzeybatısında ve Sultan Dağlarının eteklerinde konumlandırılan Akşehir, oldukça verimli ve geniş tarım arazilerine de sahiptir.¹

Bizans döneminde Philomelium² olarak bilinen Akşehir, 1071 Malazgirt Savaşı sonrasında Anadolu'nun Selçuklu hâkimiyetine geçiş sürecini yaşamıştır.³ I.

¹ Yekta Demiralp, *Akşehir ve Köylerindeki Türk Dönemi Anıtları*, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1996, s. 3.

² İlhan Şahin, "Akşehir" *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 2, İstanbul 1989, s. 298.

Haçlı Seferi sonucunda başkenti İznik'ten geri çekilmek zorunda kalan Anadolu Selçuklular Konya'yı yeni başkent kabul ederken Türkmen toplulukları da Akşehir ve Bolvadin arasındaki düzlüklere toplanmaya mecbur kalmıştır.⁴ Bizans İmparatorluğu fırsattan yararlanarak kaybettiği topraklara tekrar hakim olmak ve Türklerin kalıcı olarak ilerlemesini durdurup geri püskürtmek için saldırıya geçmiştir. 1097 tarihinde yapılan Eskişehir Meydan Savaşını Selçuklular kaybedince Bizans ordusu Akşehir hatta Konya önlerine kadar ilerlemeyi başarmıştır.⁵ 1116 yılında İmparator Alexis I Komnenos Akşehir' ele geçirmiş ve bölgedeki Hıristiyan halkı daha batı bölgelere göç ettirmiştir.⁶ 1146 yılına gelindiğinde ise İmparator Manuel Komnenos Akşehir önlerinde Selçuklu birliklerini yenerek ordusuyla Akşehir'e girerek Bizanslı esirleri kurtardıktan sonra şehri yakıp yıkıp Konya'ya kadar ilerlemiştir.⁷

1176 yılında yaşanan Myriokefalon Savaşını Selçukluların kazanması Türkmenlerin Eskişehir Kütahya dolaylarına kadar ilerlemesiyle sonuçlanmıştır.⁸ Tam Akşehir ve çevresinde istikrar sağlanmış ve Türkmenler rahata kavuşabilecek duruma gelirken 1190 yılında düzenlenen III. Haçlı Seferinin hedefi haline gelmişlerdir. Akşehir önlerinde Haçlılar ile Selçuklu ordusu çarpışmış her iki taraf ağır kayıplar vermiş ancak Selçuklu ordusu Ilgın'a daha sonra Konya'ya geri çekilmek zorunda kalmıştır. Böylece önce Akşehir ve daha sonra çok uzun süren bir kuşatma sonucunda Selçuklu başkenti Konya Haçlıların işgaline uğramıştır.⁹

1196 yılındaki Selçuklu akınları sırasında Menderes vadisindeki Hıristiyan ahalden oldukça büyük bir topluluk Akşehir ve çevresine getirilerek yerleştirilmiştir. Birçok teşvik ve vergi muafiyetleri verilerek hem Selçuklu devletine ısındırılmışlar hem de yörenin verimli toprakları imar edilerek çok büyük ihtiyaç duyulan tarımsal üretimin hızla artması sağlanmıştır.¹⁰ Daha sonraki dönemde Akşehir ve yöresine benzer iskan ve imar politikaları uygulanmaya devam etmiştir. 1223 yılında Alanya Kalesini teslim etmesi karşılığı Kir Fart'a Akşehir ve çevresindeki birkaç büyük köyün mülkiyeti verilip maiyetiyle yöreye yerleşmesine izin verilmiştir.¹¹ Daha sonra 1228 yılında Mengüceklilerin Divriği hariç diğer kollarına son verilmiştir. Kemah ve Erzincan Meliki Davutşah'a topraklarına karşılık Akşehir ve Ilgın civarlarındaki bazı araziler ikta verilmiştir.¹² Bunlara ek

³ Şener Yıldırım, "Selçuklu Öncesinde Akşehir (Philomelion)" *I. Uluslararası Selçuklu'dan Günümüze Akşehir Kongresi ve Sanatsal Etkinlikleri*, ed. Yusuf Küçükdağ ve Mustafa Çıpan, T.C. Konya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Konya 2009, s.243-252.

⁴ Osman Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, Ötüken Neşriyat A.Ş., İstanbul 2014, s.125.

⁵ Turan, a.g.e., s. 131-132.

⁶ Turan, a.g.e., s. 184-185.

⁷ Turan, a.g.e., s. 206-207.

⁸ Turan, a.g.e., s. 231-235.

⁹ Turan, a.g.e., s. 248-249.

¹⁰ Turan, a.g.e., s. 264-268.

¹¹ Claude Cahen, *Osmanlılardan Önce Anadolu*, çev. Erol Üyepazarcı, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2012, s. 75; Turan, a.g.e., s. 358.

¹² Cahen, a.g.e., s. 37; Turan, a.g.e., s. 376.

olarak 1234 yılında Artukluların Harput koluna son verilmiş ve Artuklu Melikine de toprakları karşılığında Akşehir civarında bazı yerler ikta edilmiştir.¹³

Anadolu Selçuklu Devletinin zayıflama ve yıkılma sürecinde Türkmen Beyliklerinin hâkimiyet mücadelesine sahne olan Akşehir, önce Eşrefoğulları daha sonra Hamidoğullarının eline geçmiştir.¹⁴ Hamidoğlu Hüseyin Bey tarafından Akşehir ve çevresi 1381 yılında Osmanoğullarına satıldığı belirtilmektedir.¹⁵ Daha sonra Karamanoğulları ve Osmanoğulları arasındaki nüfuz mücadelesine sahne olan yöre 1468 yılında Karamanoğullarının tarih sahnesinden silinmesiyle kalıcı olarak Osmanoğullarının hâkimiyetine girmiştir.¹⁶

Akşehir’de Anadolu Selçuklu döneminden günümüze ulaşabilen tarihî yapı ve eserler topluca değerlendirildiğinde özellikle 13. yüzyılın ilk yarısında çok kapsamlı imar faaliyetinin varlığı tespit edilmektedir. Ancak Anadolu Selçuklu dönemi yapılarının birçoğunda gözlenen nitelikli devşirme taş ve mermer blokların varlığı ve kullanımı Akşehir’in özellikle Roma Döneminde de yoğun imar gördüğünü ortaya koymaktadır.

Akşehir’deki en önemli Anadolu Selçuklu Dönemi eserlerinin biri olan Akşehir Ulu Camii, Akşehir ilçe merkezinde Ahi Celal Mahallesi ve Ulu Cami Caddesi üzerinde bulunmaktadır. Akşehir Ulu Camii, bazı tarihi kayıtlarda ve yayınlarda Sultan Alaeddin Camii olarak adlandırılmaktadır.¹⁷ Yapının ilk inşaa tarihi kesin olarak bilinmediği gibi banisi ve mimarı hakkında da herhangi bir bilgi günümüze ulaşmamıştır. Bu çalışmada Akşehir Ulu Camiinde tuğla malzeme kullanımına dair tespitler yapılarak yapının tuğla malzeme kullanımı yönüyle sıra dışı yönlerini ortaya koyulmasını amaçlanmaktadır.

Yapının dışarıdan görünümü özellikle kırma çatı kiremitli örtüsüyle bir camiden ziyade bir ev izlenimi vermekteyken yapıya bitişik olmayan tuğla minarenin varlığı ise gözleri yakınlardaki bir camiye aramaya sevk etmektedir. (Foto. 1) Ulu Camiye, cadde tarafından bakıldığında ise zemini cadde seviyesinin oldukça altında bulunan bir avlu ve avlunun kuzeydoğu köşesinde yükselen minare görülmektedir. 4.80 x 4.80 m ölçülerindeki kare kesitlidir.¹⁸ Ulu Caminin kuzeyinde yer alan bu avluda geç dönemlere ait bir çeşme¹⁹ ve bir şadırvan²⁰ da bulunmaktadır. (Foto. 2) Daha önceki onarımlar sırasında yapının kuzeyine “camekanlı” bir son cemaat yeri eklendiği belirtilmektedir.²¹ G. Öney, 1960-1961 yılındaki restorasyon sırasında bir son cemaat yerinin eklendiğini belirtirken Demiralp ise son cemaat

¹³ Turan, a.g.e., s. 401.

¹⁴ Şahin, “a.g.m.”, s. 298.

¹⁵ Şahin, “a.g.m.”, s. 298.

¹⁶ Şahin, “a.g.m.”, s. 298.

¹⁷ Demiralp, a.g.e., s. 9.

¹⁸ Tahsin Samur, Akşehir’deki Türk Mimari Eserleri, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Konya 1990, s.8

¹⁹ Samur, a.g.t., s. 11.

²⁰ Samur, a.g.t., s. 11-13.

²¹ Gönül Öney, “Akşehir Ulu Camisi” *Anadolu/Anatolia IX* (1965), s. 172.

yerindeki 13.-14. Yüzyllara ait olduğunu düşündüğü taş mihraptan hareketle son cemaat yerinin daha eski olduğunu kaydetmektedir.²² Bu mihrap, Gönül Öney tarafından 15. Yüzyıla tarihlenirken²³ Ömür Bakırer tarafından ise 13. Yüzyılın sonu veya 14. Yüzyılın başına tarihlendirilmiştir.²⁴ Ancak en son yapılan onarımlar sırasında son cemaat yerinin örtüsü kaldırıldığı ve üzeri açık bir namazgah gibi bir platform şeklinde düzenlendiği görülmektedir. (Foto. 3)

Ulu Camiye ana giriş, kuzeydeki avludan açılan bir kapıyla sağlanmaktadır. Buradaki anıtsal özelliklerden uzak olan kapıya dışa taşıntı verilerek oldukça mütevazı bir taçkapı rolü yüklenmiştir. (Foto. 4) Sivri kemerli taçkapıda basık kemerli bir giriş açıklığı bulunmaktadır. 2.00 x 1. 75 m ölçülerindedir.²⁵ Ancak bu basık kemerli giriş açıklığı ve sövelerinin özgün olmadığı restorasyon sürecini gösteren fotoğraflardan anlaşılmaktadır. Özgün giriş açıklığının da sivri kemerli olduğu anlaşılmaktadır. Bu taçkapının en dikkat çeken özelliği ise üç sıra tuğla ve bir sıra taş sıralarından oluşan almaşık örgü sistemine sahip olmasıdır. Genellikle devşirme taş malzemenin aralarında birer dikine tuğla kullanılarak kasetleme tekniğinin uygulanması söz konusudur. Ayrıca devşirme mermer blokların birinin üzerinde kırılmış bir haç işareti görülmektedir. (Foto. 4)

Ulu Caminin diğer girişi ise ibadet mekânın kuzeydoğu köşesinde bulunan ve Nadir Sokak ile Yeşil Kapı Sokağın birleştiği noktaya açılan bir mütevazı kapıdır. (Foto. 5, 6) Dönemin taçkapıları gibi anıtsal özelliklere sahip olmasa da 0.40 m dışa taşıntı yapmaktadır.²⁶ Tuğladan örülmüş hafif sivri bir kemerli olan bu mütevazı taçkapının yay kemerli bir giriş açıklığı bulunmaktadır. Tuğla kemerin her iki yanında birer adet turkuaz renkli çinilerle mozaik tekniğinde yapılmış Kuffi yazı kartuşları yer almaktadır. “Mehmet Nevbilen” ve “el-adil el-nail” olarak okunmuş ve sahte çini mozaik tekniğiyle yapıldığı belirtilmiştir.²⁷ 1960-61 yıllarındaki restorasyon sürecinde sıvaların kazınmasıyla çini mozaik yazı kartuşları ortaya çıkarılmıştır.²⁸ Eksik olduğu belirtilen bu metinlerin bir onarım veya değişime maruz kaldığı hatta başka bir yapıdan taşınmış olabileceği düşünülmüştür.²⁹ Bu mütevazı taçkapının malzeme özelliklerine bakıldığında zeminden yaklaşık 0.30 m yükseklikteki seviyeden sonra üç sıra tuğla bir sıra taş malzemeyle gerçekleştirilen almaşık örgü özelliği görülmektedir. İbadet mekanına giriş kapı seviyesindeki beş basamaklı bir merdivenle inilerek sağlanmaktadır. (Foto. 7) Duvar dokusunda dış cephede olduğu gibi ibadet mekanına bakan iç cephede de yer yer tuğla-taş almaşık örgü özellikleri görülmektedir. (Foto 7)

²² Demiralp, a.g.e., s. 10.

²³ Öney, “a.g.m. Demiralp, a.g.e., s. 10.”, s. 173.

²⁴ Ömür Bakırer, *Onüç ve Ondördüncü Yüzyıllarda Anadolu Mihrablari*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1976., s. 208-209.

²⁵ Samur, a.g.t., s. 10.

²⁶ Samur, a.g.t., s. 16.

²⁷ Öney, “a.g.m.”, s. 174. Demiralp, a.g.e., s. 9.

²⁸ Öney, “a.g.m.”, s. 174.

²⁹ Öney, “a.g.m.”, s. 174.

Akşehir Ulu Caminin beden duvarları tamamen sıvanmış olduğu için özgün duvar dokusunu 2018 yılı Temmuz ayında yapılan yerinde inceleme sırasında tespit etmek mümkün olamamıştır. Bu nedenle yapının geçirdiği restorasyon sırasında duvarlar üzerindeki sıva tabakalarından arındırılmış özgün duvar özelliklerinin tespit edilmiş olduğu düşüncesiyle Konya Vakıflar Bölge Müdürlüğü Arşivindeki yapıyla ilgili fotoğraflar incelenmiştir.³⁰ Bu fotoğraflar sayesinde yapının özgün duvar özelliklerine dair kapsamlı bilgiye ulaşılmıştır. Öncelikle bazı yayınlarda belirtildiğinin³¹ aksine moloz taş- tuğla almaşık örgüsünün yapının özgün örgü tekniği olmadığı ve duvarlarının tamamında uygulanmadığı görülmüştür. Akşehir Ulu Caminin cephe duvarlarının homojen özellikler göstermediği ve bu durumun çeşit zamanlarda uygulanan onarımlardan kaynaklandığı tespit edilmiştir.

Akşehir Ulu Caminin mimari plan özelliklerine bakıldığında bir takım düzensizlikler ve bazı sorunların var olduğu görülmektedir. (Plan 1 ve 2) Yapının kuzey, güney ve doğu yönlerdeki beden duvarlarının özgün plan özelliklerini büyük ölçüde koruyabildiği ancak yapılan onarımlar nedeniyle inşa malzemesinde ve tekniklerinde bazı farklılıklar gözlemlendiği söylenebilir. Yapının güney batı köşesinin pahlanmış olması yapının özgün planında dört yönden sokakla sınırlandırıldığı şeklinde yorumlanmıştır.³² İbadet mekânının dört duvarının da üzerinde pencere açıklıklarına yer verilmesi bu düşünceye dayanaktır.³³ Ancak pencere boyutlarının büyük oluşu yapının geçirdiği restorasyonlar sırasındaki müdahalelerle ortaya çıkmış olmalıdır.³⁴ Bu özelliklerin aksine batı cephesinin duvarının özgün olmadığı ve düz uzanmadığı ve güneyden kuzeye doğru açılı şekilde uzandığı anlaşılmaktadır. (Foto. 9) Ayrıca batı cephesi beden duvarının yapının diğer bölümlerinden farklı olarak tamamen moloz taş malzeme ile inşa edilmiş olmasıdır.

İbadet mekânı ile minarenin arasında yaklaşık 10.50 m. mesafe olması³⁵ ise yapının ilk planında minare ve ibadet mekânının organik bir bütünlük gösterdiğini ancak zamanla günümüzdeki hale kavuştuğunu düşündürmektedir. (Foto. 6) Muhtemelen yapıya en kapsamlı müdahale, Sultan I. Alaeddin Keykubad döneminde yapının genişletilmesi ve yenilenmesi sürecinde gerçekleşmiş olmalıdır. Yapının adının bazı tarihi kayıtlarda Alaeddin Camii şeklinde geçmesi de bu kapsamlı müdahalelerin sonucu olarak düşünülmektedir.³⁶ Ayrıca minarenin kaidesi 4.80 x 4.80 m ölçülerinde kare kesitlidir ve devşirme taş bloklarla inşa edilmiştir.³⁷ Kaidenin batı yüzü üzerinde 0.40 x 0.70 m ölçülerindeki devşirme bir mermer blok

³⁰ Yardımları için Konya Büyükşehir Belediyesi Kültür A.Ş. bölümünden Derya Karakaya Hanıma teşekkürlerimi sunarım.

³¹ Ahmet Vefa Çobanoğlu, "Ulucami- Akşehir Ulucamii" TDV İslam Ansiklopedisi, s. 84.

³² Demiralp, a.g.e., s. 9.

³³ Demiralp, a.g.e., s. 9.

³⁴ Öney, "a.g.m.", s. 177.

³⁵ Samur, a.g.t., s. 8.

³⁶ İbrahim Hakkı Konyalı, *Nasreddin Hoca'nın Şehri Akşehir: Tarihi-Turistik Kılavuz*, İstanbul 1945,

s. 352.

³⁷ Samur, a.g.t., s. 8.

üzerinde minarenin inşa kitabesi konumlandırılmıştır.³⁸ H. 610 / M. 1213 tarihinde Said Hacı Necipzade Ebû Said İbrahim adına babası tarafından minarenin inşa edildiğini ortaya koyan bir inşa kitabesi bulunmaktadır.³⁹

Minare kaidesinin güney yüzünde 0.80 x 1.50 m. ölçülerinde basık kemerli bir kapı ile minareye giriş sağlanmaktadır.⁴⁰ Kaide üzerinde sekizgen kesitli ve 2.43 m yüksekliğinde⁴¹ olan pabuç bölümünün yüzleri üzerinde sırlı tuğlalarla süslemeler ve kuzeydoğu yüzde günümüze ulaşabilen dört kollu çiniler görülmektedir. (Foto. 8) Diğer yüzlerdeki izlerden de özgün halde minare pabucunun bütün yüzlerinde çini süsleme olduğu tespit edilmiştir.⁴² Pabuçtan itibaren yukarıya doğru tuğla malzeme kullanılmıştır. Minarenin silindirik gövdesi de tuğla malzeme ile inşa edilirken şerefe bölümünde korkuluklar için taş malzeme kullanıldığı görülür. Minarenin gövdesinin üst kısmı ve şerefe altından itibaren aleme kadar gövdeden farklı örgü tekniği ve malzeme kullanımı gözlenmektedir. Bu değişikliğin 1877 yılındaki onarım sonucu olduğu belirtilmektedir.⁴³ Bahsedilen durum birçok minarede olduğu gibi daha sonraki restorasyonlar ve onarımların sonucu olmalıdır.

Bununla birlikte ibadet mekânının (Foto. 10) zaman içinde büyük değişikliklere maruz kaldığı anlaşılmaktadır. İbadet mekânı içten içe güney duvarı 29, 43 m, batı duvarı 24. 70 m, doğu duvarı 20.20 m ve kuzey duvarı 32.00 m ölçülerine sahiptir.⁴⁴ İlk yapının ibadet mekânının avlunun kuzeydoğu köşesindeki minare ile bitişik inşa edildiği düşünülmektedir. Daha sonra yapının güneye doğru genişletildiği ve çini mozaik süslemeli mihrap duvarının eklediği anlaşılmaktadır. Bu genişletmenin I. Alaeddin Keykubad zamanında olduğu çini mozaik mihrabın süsleme özellikleriyle ilişkilendirilerek açıklanmaktadır.⁴⁵ Daha sonra ibadet mekânının kuzey taraftan daraltıldığı ve tuğla taş alması duvar özellikleri gösteren kuzey ve doğu cephelerdeki mütevazı taçkapıların eklendiği tahmin edilmektedir. Daha sonra ibadet mekânının batıya doğru genişletildiği ancak bir süre sonra batı cephe duvarının tahrip olduğu anlaşılmaktadır. Bu durum yıkıcı bir doğal afet ile ilişkili olabilir. Bu tahribat sonrası batı duvarı güneyden kuzey doğru açılan bir açı ile örülmüş ve yamuk şeklinde bir plan özelliği sonuçta ortaya çıkmıştır. kareye yakın dikdörtgen planlı iken yapının güneybatı köşesinden başlayarak batı cephesi boyunca gözlemlenen sorun ve onarımların sonucunda yamuk planlı hale dönüştüğü anlaşılmaktadır. İbadet mekânının batı kanadındaki sahnelerin bazılarının aralarındaki değişken mesafe de batı cephesi duvarındaki sorunlarla ilişkilidir.

1960-1961 yıllarında yapılan restorasyon çalışmaları sırasında Akşehir Ulu Camii'nin örtü sisteminde yapının özgün özellikleri yok sayılarak kapsamlı

³⁸ Samur, a.g.t., s. 8.

³⁹ Konyalı, a.g.e., s. 350.

⁴⁰ Samur, a.g.t., s. 8.

⁴¹ Samur, a.g.t., s. 9.

⁴² Öney, "a.g.m.", s. 172.

⁴³ Samur, a.g.t., s. 9.

⁴⁴ Samur, a.g.t., s. 16.

⁴⁵ Öney, "a.g.m.", s. 174-178.

değişikliklere gidilmiştir.⁴⁶ Bu değişikliklerin başında Ankara Arslanhane, Beyşehir Eşrefoğlu, Sivrihisar ve Afyon Ulu Camilerinde de görülen profilli ahşap konsollardan geçmeli ve kademelendirilmiş örtü sisteminin tamamen kaldırılıp yerine düz ahşap tavan örtünün uygulanmasıdır.(Foto. 10) Yukarıda bahsedilen yapılarda gördüğümüz aydınlık feneri uygulamasının da restorasyon sürecinde ortadan kaldırılmış olabileceği kaydedilmektedir.⁴⁷ Ayrıca düz toprak dam örtüsü de kiremitli ve kırma çatılı şekle dönüştürülmüştür.⁴⁸

Mihrap duvarına dik uzanan yedi sahınlı ibadet mekânında mihrap önünde kubbe örtülü bir maksureli bölüm bulunmaktadır. (Foto. 10) Günümüze korunarak ulaşamamış olsa bile kubbenin yüzeylerinin özgün halinde sırlı tuğlalar ile ve çini mozaik bezeme unsurlarıyla süslenmiş olması beklenmektedir.⁴⁹ Akşehir'deki 1235 tarihli Küçük Ayasofya mescidinin kubbesindeki çini mozaik süslemeler bu düşünceyi akıllara getirmektedir. Geçişleri Türk üçgenleriyle sağlanan mihrap önü kubbesini taşıyan maksurenin dört adet L ayağından güneyde bulunan ikisi kısmen güneydeki mihrap duvarına yedirilmiştir. Onarımlar sonucunda yapının daha fazla ışık alması için kubbe üzerinde dört adet büyük pencere açılmıştır.⁵⁰

Maksure içinde en dikkat çeken unsur ise Akşehir Ulu Caminin mozaik çini tekniğiyle yapılmış muhteşem bir mihrabıdır. (Foto. 11) 0.25 m dışa taşıntı yapan çini mihrap yaklaşık 5.00 m yükseklik ve 4.00 m genişliğe sahiptir.⁵¹ 2.00 m yüksekliğe sahip mihrap nişi ise 0.90 m derinlikte ve beş sıra mukarnalıdır.⁵² 1960-61 yıllarındaki restorasyon sırasında geç dönemlere ait bir alçı mihrabın altından olduğu tespit edilerek ortaya çıkarılmıştır.⁵³ Anadolu Selçuklu Dönemine ait çini mozaik tekniğinin uygulandığı en iyi mihraplarından biridir. Geometrik geçmeli kompozisyonların kendine has bir sadelik ile birlikte manevi derinlik ve estetik ustalığa yansıttığı söylenebilir. Mozaik çini tekniği maharetle uygulandığı bu mihrapta turkuaz ve lacivert çiniler ile beyazımsı alçı zemin arasında karşıtlık etkisi oluşturan kahverengiye yakın renkteki tuğlaların bordürlerin sınırlanmasında kullanımı da oldukça başarılıdır. Maksure bölümünde çini mozaik mihrabın bir yanında bir vaaz kürsüsü ve diğer yanında ise bir yer verilmiştir. Her ikisi de ahşap malzemeden inşa edilen vaaz kürsüsü ve minber yapıya ait özgün unsurlar değildir.

Yapının ilk dikkat çeken unsurlarından bir diğeri de devşirme taş sütunlarla birlikte yığma tuğla sütunların taşıyıcı olarak bir arada kullanılmasıdır. Devşirme sütun kullanımı Anadolu Selçuklu yapılarında çok yaygın bir özellik olmasına rağmen tuğla sütun kullanımı ise çok nadir görülen bir uygulamadır. Akşehir Ulu Camisindeki tuğla sütunların bazıları altıgen, kare ve ya daire kesitlidir. Tuğlanın

⁴⁶ Öney, "a.g.m.", s. 174.

⁴⁷ Öney, "a.g.m.", s. 175.

⁴⁸ Öney, "a.g.m.", s. 174.

⁴⁹ Öney, "a.g.m.", s. 175.

⁵⁰ Öney, "a.g.m.", s. 177.

⁵¹ Samur, a.g.t., s. 18.

⁵² Samur, a.g.t., s. 19.

⁵³ Öney, "a.g.m.", s. 176.

temel inşa malzemesi olduğu Büyük Selçuklu, Karahanlı ve Gazneli mimari örnekleriyle Orta Asya ve İran bölgelerinde tuğla sütun uygulamasına birçok yapıda karşılaşmak mümkündür. Anadolu Türk Mimarisinde ise zengin doğal taş kaynakları nedeniyle temel inşa malzemesi tuğladan taşa geçişi deneyimini ortaya çıkarmıştır. Bu anlamda Akşehir Ulu Camisinde tuğla sütunların varlığı, Orta Asya ve İran'daki Türk mimari geleneğinin Anadolu'ya taşındığının ilginç bir kanıtı olarak karşımıza çıkmakta diye düşündürmektedir. Ancak ilk bakışta kullanılan tuğla malzemelerin yeni oluşu tuğla yığma destek kullanımının özgünlüğü noktasında şüphe uyandırmaktadır. 1960-1961 yılları arasında yürütülen kapsamlı restorasyonlar sırasında devşirme mermer sütunların etrafının tuğla örülerek desteklerin ve taşıyıcı sistemin güçlendirilmesi amaçlandığını belirtilmektedir.⁵⁴ Bu tuğla desteklerin yanı sıra devşirme mermer sütunların da tamamen sıvandığı ancak son yapılan restorasyonlarda bazı sütunların üzerindeki sıvaların kaldırılarak devşirme sütun oldukları ortaya çıkarılmıştır. Akşehir Ulu Camii'deki restorasyon deneyimi, tarihî yapılarda uygulanmaması gereken yanlıtıcı ve başarısız restorasyonlara en iyi örneklerden biridir.

Akşehir Ulu Camii tuğla malzeme kullanımı özelliklerine yönünden incelendiğinde ilginç bazı sonuçlara ulaşılmaktadır. Öncelikle yapıda tuğla sütunların varlığı Orta Asya ve İran'daki Türk mimari geleneğinin Anadolu'ya taşındığını düşündürmesine rağmen 1960-1961 yıllarında yürütülen yanlış ve yanlıtıcı restorasyonun sonucudur. Diğer yönden yapının mütevazı iki taçkapısında da almasıık duvar örgü tekniğinin görülmesi dikkat çekmektedir.

Yapılan çalışmalar sonucunda geçmişi Bizans dönemine inen tuğla-taş almasııklığının⁵⁵ Anadolu Selçuklu döneminde yapılarında kullanılmadığı bilinmektedir.⁵⁶ Anadolu Türk Mimarisinde ilk olarak tuğla-taş almasııklığının Erken Dönem Osmanlı Mimarisinde Bursa ve çevresindeki yapılarda Bizans etkisiyle görülmesine rağmen Anadolu'nun genelinde XV. yüzyılın ortalarına kadar nadiren uygulandığı anlaşılmaktadır.⁵⁷ Bu nedenle XIII. Yüzyılın başlarına tarihlendirilen Akşehir Ulu Cami'de yer yer tuğla-taş almasııklığının görülmesi bazı soruları gündeme getirmektedir. Anadolu Selçuklu dönemine ait yapılardan bazılarında hem tuğla hem de taş malzeme kullanımı görülmesine rağmen almasıık duvar örgüsündeki gibi sistemli ve belirli bir düzene göre tekrarlanan malzeme kullanımı görülmesi söz konusu değildir. Anadolu Türk Mimarisinde almasıık duvar örgüsünün ortaya çıkışı ve yaygınlaşmasının 14. Yüzyıldan itibaren Batı Anadolu Türkmen Beyliklerinin mimari faaliyetleriyle gerçekleştiği bilinmektedir. Bu nedenle Akşehir Ulu Camiine ait taçkapılarda ve yer yer bazı duvar örgülerinde görülen tuğla-taş almasıık duvar özelliği Anadolu Selçuklu dönemi sonrasında en erken 14. Yüzyılın sonları veya XV.

⁵⁴ Öney, "a.g.m.", s. 175.

⁵⁵ Ahmet Ersen, *Erken Osmanlı Mimarisinde Cephe Biçim Düzenleri ve Bizans Etkilerinin Niteliği*, İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Yayınları, İstanbul 1986, s. 44-47.

⁵⁶ Mehmet Kutlu, "XIV-XV. Yüzyıllara Ait Osmanlı Camilerinde Görülen Tuğla-Taş Almasııklığı Üzerine Gözlemler" *Sanat Tarihi Dergisi* XXVI/1, s. 136-138.

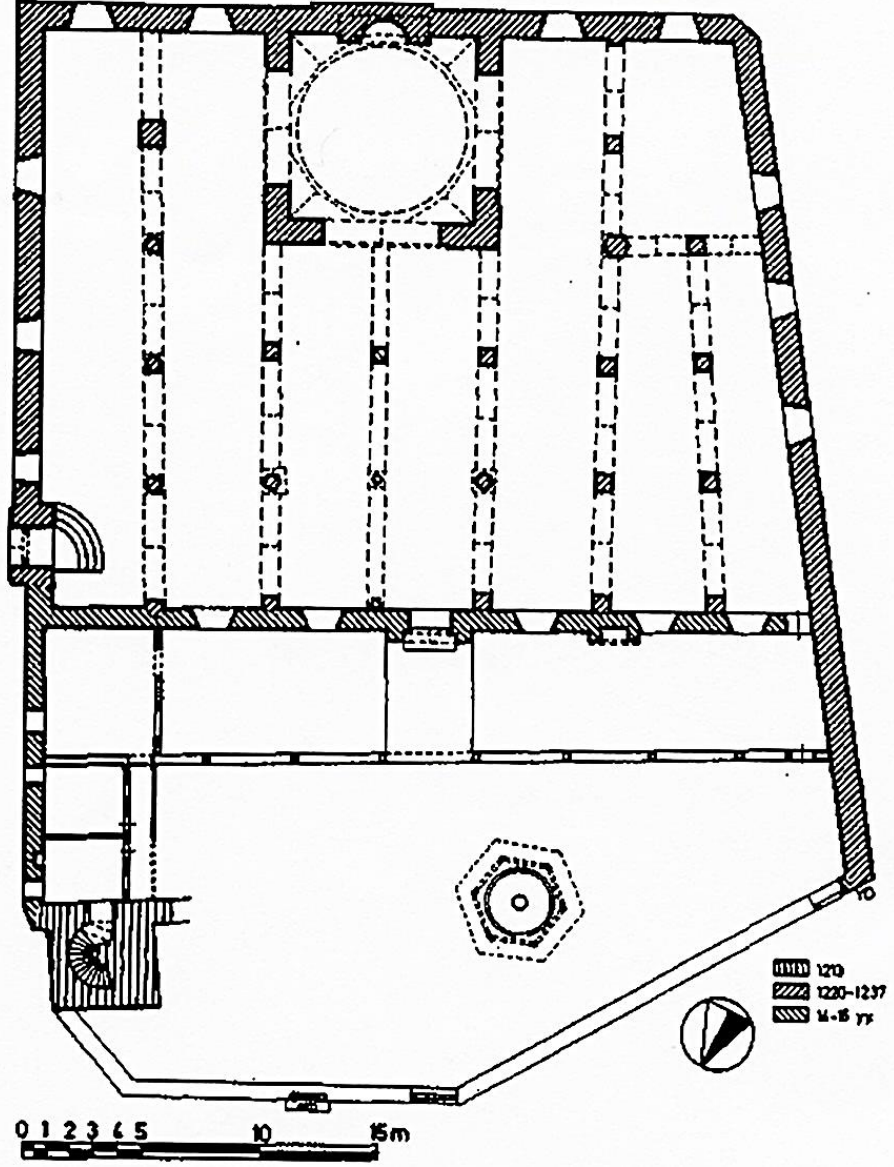
⁵⁷ Kutlu, "a.g.m.", s. 141-153.

yüzyılın ortalarına ait olmalıdır. Akşehir Ulu Camii'ne ait iki taçkapının Anadolu Selçuklu dönemine ait özgün taçkapılar olmadığı anlaşılmaktadır. Söz konusu taçkapıların, yapının geçirdiği sayısını tam olarak bilemediğimiz onarımlar sırasında özellikle Akşehir ve çevresinin Beylikler Döneminden-Osmanlı Devleti hakimiyetine geçişi sürecinde yaşanan bir onarım sırasında inşa edilebilmesi mümkündür. Doğu cephesindeki taçkapı üzerindeki çini mozaik yazı özellikleri Anadolu Selçuklu geleneğinin tamamen silinmediği bir döneme işaret ederken; tuğla-taş almaşık duvar özelliği ise Erken dönem Osmanlı Mimari geleneğine işaret etmektedir. Taçkapıların, 1381 yılında Hamidoğullarından Hüseyin Bey'in Akşehir ve çevresini Osmanlı Devletine satmasından sonra Karamanoğullarının eline geçmesiyle başlayan ve sürekli iki devlet arasında el değiştirmesiyle devam eden ve Karamanoğullarına 1467 yılında son verilmesine⁵⁸ kadar geçen yaklaşık 90 yıllık sürede inşa edilmesi büyük olasılıklardır.

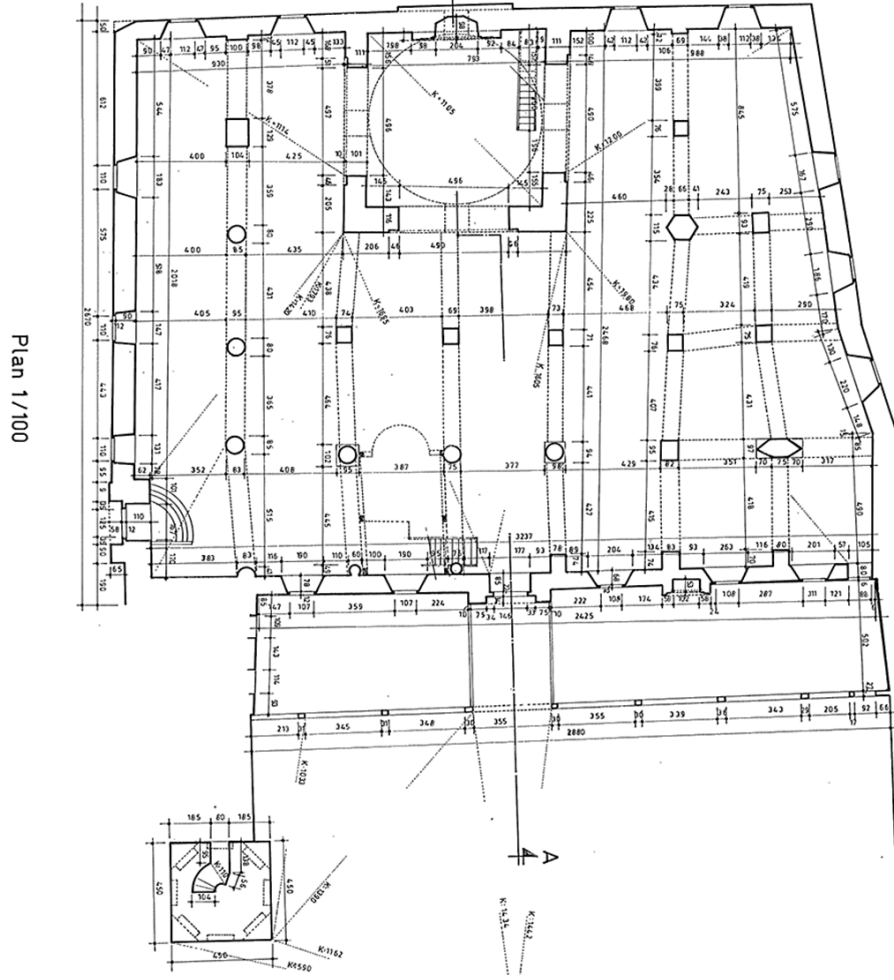
Bununla birlikte Akşehir Ulu Camii'de özgün duvar örgülerinin ilk inşasında temel ve zemine yakın alt sıralarda devşirme bloklar ve moloz taş malzeme kullanılmış sonra asıl inşa malzemesi olarak beden duvarlarında tuğla malzeme kullanıldığı anlaşılmaktadır. (Foto 12, 13) Yapının geçirdiği birçok onarım, genişletme ve daraltma gibi mimari faaliyetler sonucunda birçok özellik gibi duvar dokusu da düzensizlik ve farklılıklar göstermektedir. Yapılan yanıtıcı ve yanlış restorasyon çalışmalarında tuğla sütunların eklenmesi, ahşap özgün örtünün düz ahşap tavana dönüştürülmesi gibi uygulamalarla yapının karakteristik özellikleri büyük ölçüde yok edilmiştir.

Ayrıca Akşehir Ulu Camii'de tuğlanın duvar örgüsü yanı sıra zemin döşemeleri ve süslemelerde kullanımı da gözlenmektedir. Örneğin altıgen kesitli yer döşemeleri restorasyon çalışmaları sırasında tespit edilmiştir (Foto. 14, 15, 16, 17) Son olarak tuğla malzeme çok az miktarda da olsa süsleme amacıyla kullanılmıştır. Özellikle çini mozaik mihrabın mukarnas ve süsleme hatlarını belirginleştiren kahverengiye yakın renkte özel tuğlalar kullanılmıştır. Yine maksurenin cephelerinde testere dişi ve minarede pabucunda sırlı tuğla ve testere dişi örgü kullanımı da tespit edilmiştir.

⁵⁸ Demiralp, a.g.e., s. 3.

Plan1: Akşehir Ulu Cami (Yekta Demiralp, 1996)

Plan 2: Akşehir Ulu Cami Rölöve Planı (Konya Vakıflar B. M. Arşivinden)

Fotoğraf 1: Akşehir Ulu Caminin genel görünümü (www.akmb.gov.tr)

Fotoğraf 2: Avlu ve Şadırvan (www.konyakultur.gov.tr)

Fotoğraf 3: Avlu ve Şadırvan (M. Kutlu Arşivi, Temmuz 2018)

Fotoğraf 4: Ana Taçkapı ve almaşık örgü (Konya Vakıflar B. M. Arşivinden)

Fotoğraf 5: Doğu Taçkapısı (Konya Vakıflar B. M. Arşivinden)

Fotoğraf 6: Doğu Taçkapı ve Minare (Konya Vakıflar B. M. Arşivinden)

Fotoğraf 7: Doğu Taçkapısı içeriden (Konya Vakıflar B. M. Arşivinden)

Fotoğraf 8: Minare Pabucundaki çini ve tuğla süslemeler (www.akmb.gov.tr)

Fotoğraf 9: Batı Cephesi (Konya Vakıflar B. M. Arşivinden)

Fotoğraf 10: İbadet Mekanı (Harim) (M. Kutlu Arşivi Temmuz 2018)

Fotoğraf 11: Mihrap genel görünüm (M. Kutlu Arşivi Temmuz 2018)

Fotoğraf 12: Özgün tuğla duvar dokusu (Konya Vakıflar B. M. Arşivinden)

Fotoğraf 13: Özgün tuğla duvar dokusu (Konya Vakıflar B. M. Arşivinden)

Fotoğraf 14: Tuğla zemin döşemesi (Konya Vakıflar B. M. Arşivinden)

Fotoğraf 15: Tuğla zemin döşemesi (Konya Vakıflar B. M. Arşivinden)

Fotoğraf 16: Tuğla zemin döşemesi (Konya Vakıflar B. M. Arşivinden)

Fotoğraf 17: Tuğla zemin döşemesi (Konya Vakıflar B. M. Arşivinden)